

tē kimi kē ai i tahi rongoā - mena rā he rongoā.

Nā, koirā pea te wāhi ki a koutou - ko koutou nā hoki kei te pae o te riri, kei te mura o te ahi, ā, ko te whakatau mā koutou ko te ahi rānei me tīnei, ko te ahi rānei me tūtakitaki kia mura tonu ai, ahakoa pūrēhua noa iho nei, ahakoa whitawhita rānei.

Tērā pea ko te tūtakitaki rā i te ahi ko te tuku i te reo kia maringi noa mai ahakoa tau kē atu ki tua o tāwauwau, ahakoa kotiti, ahakoa tino hē nei. E kī ana tēnei hunga engari te ngaringari i te tino kore rawa atu nei.

Ko te whakatau kē mā koutou, āe me tuku a hē ki tāna me aha kē rānei. E mōhiotia ana hoki i te wā e ako ai te tangata i te reo ka pēnei i te tamāroa nei ka ngōki anō i te tuatahi, ā, nāwai, nāwai, ahakoa te hūrori, te hīrori, kua tika te tū, kua pai te hīkoi, kua pakari engari e eke ai ki te karangatanga pakari me noho anō ōna kaipoipoi, kaiārahi, kaipenapena, kaiwhakatauirā i te tika, i te taha kia taea ai te kī, nā kua mārō te haere.

Nā, ko te kōrero mō te tīnei, mō te whakaweto, mō te whakapoko, mō te whakapirau kei te āhua tonu o tāu ake kupu o tōu ake reo i te ahi, ko tērā o te whakatika, o te whakatika kia tika rā anō mai i te kaikōrero. Ka mutu, ko taua whakatika e whai kē ana i tā te hunga matatau whakatakoto. Kei konā anō ōna tāngata e kī ana he aha te hua o te waiho i te reo kia hē tonu mai tē whakatika kē atu ai? Ko Timoti nei tētahi o taua hunga rā.

Ko ōna whakatōngā anō kei te kī inā hiahia te hunga kia tukuna tēnā kia whakaputa i tāna i āhei ai, ahakoa piki, ahakoa heke, he aha kē tātou i aro ai ki te whakatika atu engari tukuna kia kotiti, tukuna kia hē. Kaua noa iho tātou e whakapeto i ō tātou kaha, ko tātou e mārama ana ki ā tātou kōrero, ko rātou ki ā rātou, ā, i te mutunga iho kua kore noa iho i aro i ngā tīpuna ngā kōrero atu a ā rātou mokopuna. Kei hea kē te tōtara wāhirua i tua atu i tērā? Nō wai te reo hei whāinga, nō ngā tīpuna, nō ngā kaiwhakaako rānei e hē nei te reo?

Ahakoa ko wai kei hea e tū mai ana ko te pātai nui tonu, ka pēhea kē te reo? Kāore ia ōna ake mana, ōna ake mauri e tika ana kia puritia? Mā te tangata rawa e kōrero e puta ai ērā āhuatanga?

Ko te hunga tūtakitaki ahi nei, i wā rātou nei hoki, e tohe mai ana i tā te kūare titiro ki te kaupapa, ā, ko te hunga tīnei ahi nei he titiro kē mai i tā te matatau titiro. E kore rawa atu hoki ahau nei, a Timoti nei, e whakapono ko te tōmina o te kaikōrero kia noho tonu mai i tā te kuare noho engari e hiahia kē ana kia ekea ōna taumata, ā, noho rawa ake ki tōna paepae, tū rawa mai rānei i te ama o tōna whare, kua kitea te āhua o te whakatakoto kupu i tua kē noa atu o te kōrero kai paipa noa iho nei.

Ki a au nei ka kaha ake te mōhio o te tangata ki te reo

ka kaha kē atu tōna mōhio ki tāna kāore i mōhio ai! Inā kore, ā kāti, e taea tēnā te aha?

E whai nei tātou kia riro ko te reo Māori te reo whakaako i ā tātou tamariki, ā, me taku taunaki i tēnā whakaaro engari ko te kaiwhakaako kei noho tonu ki taua taumata e mākohakoha ai, e māhorahora ai te noho tē piki tonu ai, tē piki tonu ai kia ekea rā anōtia a tāpuhipuhi.

Kua kitea i roto i ngā tau mai i te huatakitanga o ngā kura kaupapa Māori e uaua ana ki te nuinga o ngā kaiwhakaako te whakawhānui, te whakahōhonu, te whakapiki i te reo o ngā tamariki kei mua i ō rātou aroaro. He aha ai? Nā te mea kāore noa iho i roa kua eke tonu te mōhio o te tamaiti ki tō tōna kaiwhakaako, ā, kua mate ki te noho tonu i reira i te korenga o te kaiwhakaako e āhei ki te neke ki paku kō atu. He tino mate nui tēnei, ā, mā konei te reo e kore ai e eke, e kore ai hoki e whānui atu te kōrerotia ahakoa he aha te kaupapa.

I konei kua rere taku pātai ki a koutou he aha tēnei kīrehe e kīia nei he mātauranga Māori? He kupu ēnei e kaha ana te kōrerotia, e kaha ana hoki te whiua haeretia. He aha nei tōna tino whakamāoritanga?

Āe rānei ko te mātauranga e pā ana ki ngā āhuatanga Māori, āe rānei ko te mātauranga e whakaakona ana ki te reo Māori, āe rānei ko te mātauranga o te Māori ki ngā āhuatanga katoa, he aha kē rānei? Ehara tāku i te ui makihoi, whakateka rānei, engari he tino whakamatemate kē nei nōku kia tau mai he māramatanga ki a au, kia paku hinātore noa mai rānei.

I whiua ai e au taku pātai, menā ko te mātauranga ki te reo Māori, he maiki nui tō tātou menā e rite ana ngā kaiwhakaako ki tāku e whakapae nei i runga ake nei.

Ko tōna tino rongoā ko te whakarite i tētahi wāhi mā reira e whakangungu mai ngā kaiwhakaako kia puta mai ai e tino matatau ana ki te reo ahakoa rere te wairua kōrero ki hea, e tino matatau ana anō hoki ki te taha whakaako, ki ōna āhuatanga e uru ai te hīkaka, te kamakama, te hiahia ki roto i te tamaiti ki te ako, e tino matatau anō hoki ki tāna, ki tā te kaiwhakaako, i whakaako ai. Inā kore ēnā āhuatanga i roto i te kaiwhakaako ka tau pāraharaha te kaupapa, ā, ahakoa pēhea e kore e whai hua.

E tino mōhio ana tātou katoa e ikapahi nei e ū ai te waka e hoea nei i tēnei wā i te au miha o te kūare, o te tino kore mōhio nei, ki uta, me mātua whakangungu ngā kaiwhakaako. E taea ai hoki tērā me tōtika mai anō hoki te hunga whakangungu ā-reo, ā-kaupapa, ā-taha whakaako.

I tēnei wā nei kāore i te eke nā reira whakatūria he wāhi kotahi heoi anō tāna mahi he whakangungu i te hunga hiahia ki te whakaako i roto i ngā kura e Māori nei te reo kawē i ngā kaupapa.